

# OD IMAGINARNEGA ZLOČINA BREZ ŽRTVE DO RESNIČNEGA ZLOČINA NAD KONKRETNO ŽRTVIJO – VLOGA "ZLOČINCEV" V IDEOLOGIJI POLITIČNEGA KATOLICIZMA NA SLOVENSKEM

Egon PELIKAN

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijeva 1  
e-mail: egon.pelikan@zrs-kp.si

## IZVLEČEK

*V referatu se avtor ukvarja z analizo pojava "permanentne zločinskosti", ki naj bi bila lastnost posameznih družbenih skupin, kot so jih prikazovale in praviloma v svoje imunizacijske strategije vgrajevale velike avtoritarne oziroma totalitarne evropske ideologije 19. in 20. stoletja. Pri "zločinu brez žrtve in brez zločina" je šlo za dvojno ideološko zrcalno igro – t. i. škodljivi družbeni pojav (zločin nad družbo) je lahko pomenil preprosto neizbežen družbeni proces npr. v primeru slovenskega prostora ob koncu 19. in v prvi polovici 20. stoletja – modernizacija. Storilci "zločina" naj bi bili Židje, ki pa jih tedaj na Slovenskem sploh ni bilo. Žrtev naj bi bila celotna slovenska družba, še posebno pa tisti njeni "najbolj pošteni sloji", ki so navadno istočasno in seveda "po naključju", vendar praviloma, sestavljali tudi volilno bazo oziroma podporo teh istih političnih gibanj.*

*Ključne besede: politični katolicizem, antisemitizem, zločin, žrtev, družba, modernizacija*

## DAL CRIMINE IMMAGINARIO PRIVO DI VITTIME AL CRIMINE REALE CON UNA VERA VITTIMA – IL RUOLO DEI "CRIMINALI" NELL'IDEOLOGIA DEL CATTOLICESIMO POLITICO SLOVENO

## SINTESI

*L'autore analizza il fenomeno della "criminalità permanente", tipica di una determinata categoria sociale e come tale presente nelle strategie immunizzanti delle grandi ideologie totalitarie europee dell'Otto e Novecento. Il "crimine privo di vittime e senza delitto" era un doppio gioco ideologico riflesso allo specchio – il cosiddetto fenomeno dannoso per la società (un crimine contro la società) poteva essere rappresentato da un processo sociale semplicemente inevitabile, ad esempio nel caso*

*sloveno – la modernizzazione di fine Ottocento e della prima metà del Novecento. Gli esecutori del "crimine" sarebbero stati gli Ebrei, che a quale tempo nemmeno esistevano in Slovenia. Vittima ne sarebbe stata l'intera società, specie la sua "parte più onesta", che generalmente rappresentava "casualmente", ma di norma, al tempo stesso anche la base elettorale degli stessi movimenti politici.*

*Parole chiave: cattolicesimo politico, antisemitismo, crimine, vittima, società, modernizzazione*

## Uvod

V referatu se ukvarjam s pojavom "permanentne zločinskosti", ki naj bi bila lastnost posameznih družbenih skupin, kot so jih prikazovale in praviloma v svoje imunizacijske strategije vgrajevale velike avtoritarne oziroma totalitarne evropske ideologije 19. in 20. stoletja.

Pri "zločinu brez žrtve in brez zločina" je šlo za dvojno ideološko zrcalno igro – t. i. škodljivi družbeni pojav (zločin nad družbo) je lahko pomenil preprosto neizbežen družben proces (kot npr. v primeru slovenskega prostora ob koncu 19. in v prvi polovici 20. stoletja – modernizacija). Ker ga ideološka struktura avtoritarne konservativne ideologije ni mogla "racionalno pokriti", ga je predstavila kot deviacijo, ker pa bi iz tega izhajalo, da kljub temu da ima sama v družbi vodilno vlogo (ki naj bi ji tudi edini lahko sploh pripadala), očitno ni kos (novo)nastalemu položaju, je ideologija poleg tega, da je družben pojav, ki je bil povsem legitimen, stvar razvoja, družbene transformacije, spremenjenih družbenih odnosov ali npr. napredka tehnike itd., razglasila za "zločin", ki z vdorom v slovensko domačijskost razkraja in postopno uničuje "staro dobro družbeno harmonijo". Žrtev naj bi bila celotna slovenska družba, še posebno pa tisti njeni "najbolj pošteni sloji", ki so navadno istočasno in seveda "po naključju", vendar praviloma, sestavljali tudi volilno bazo oziroma podporo teh istih političnih gibanj.

Taka zarota, tak zločin nad družbo, ni bil mogoč brez – zločinca. Tako imamo na oblasti politično elito, ki s pomočjo proizvodnje (v narekovajih) "zločina" in potem seveda še "zločinca" – tega je na naslednji stopnji treba identificirati, poiskati, razkrinkati, onemogočiti itd. – vzdržuje ideološki konstrukt, tj. "zločin brez zločina in brez žrtve" za operacionalizacijo ideologije, ki omogoča vodilno družbeno vlogo.

Omenjena ideološka strategija velja tudi za antisemitizem znotraj ideologije političnega katolicizma na Slovenskem, ko se ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja spoprijema z modernizacijo in sodobnimi družbenimi izzivi. V modernizaciji slovenske družbe in vdoru modernizacijskih tokov iz Evrope na Slovensko je konservativna ideologija (pred)videla zločin nad "preprostimi, poštenimi, kmečkim slovenskim pre-

bivalstvom". Neizbežni proces modernizacije slovenske družbe v začetku 20. stoletja je prikazovala kot "zločin nad njo", "zločinci" pa naj bi bili na drugi strani nihče drug kot "Židje", ki pa jih na Slovenskem v tistem času na žalost in povrh vsega sploh ni bilo. Slovenski prostor je v tem smislu poseben primer antisemitizma brez Židov, saj v slovenski družbi Židje nikoli niso igrali bistvene gospodarske, politične ali druge vloge. Poleg njih nastopajo kot "zločinci" tudi liberalci, prostozidarji itd., vendar pa za njimi vlečejo skrite niti prav Židje. Anton Mahnič, vodilni ideolog slovenskega političnega katolicizma ob koncu 19. stoletja, bi se bil gotovo popolnoma strinjal s pesmico jezuita Petra Abila, s katero je v začetku 90-ih let 19. stoletja zabaval občinstvo s prižnice (Pulzer, 1966, 145):

*"Die Presse führt das Publikum  
gemütlich an der Nas herum,  
die Loge führt hinwiederum  
die Presse und das Publikum.  
Und Presse, Loge, Publikum  
wird rumgeführt vom Judentum."*<sup>1</sup>

V vseh vprašanjih, ki so se dotikala vloge Cerkev v državi in družbi, je politični katolicizem prepoznaval iste nasprotnike, ki so bili (posledično) krivi tudi za vse negativne procese (beri: modernizacijo v najširšem smislu) v družbi. Ta vprašanja so bila sicer odločilna za nastanek vseh konservativnih ali t. i. "desnih" ideologij v Evropi. Skupna so tudi vsem pretežno agrarnim predelom Habsburške monarhije, ki so se spoprijemali z modernizacijo in v katerih sta Cerkev in politični katolicizem vse težje ohranjala korak z modernizacijo družbe.

Najpomembnejši "modernizmi" (s tem mislim na modernizacijske procese), na izzive katerih so te ideologije "dajale odgovore", so bili:

1. Industrializacija z masovno proletarizacijo kot posledico.
2. Iz tega je sledilo naraščanje mestnega prebivalstva, ki se časovno ujema z veliko demografsko rastjo v 19. stoletju.
3. Vdor kapitalističnih procesov na vsa področja družbenega življenja.
4. Liberalizem kot ideologija "razkrajajočega" se industrijskega kapitalizma.
5. Nacionalizem, ki je ogrožal katoliški univerzalizem in pomenil (v Sloveniji vsaj sprva) politično prednost za liberalni tabor, kot element politične mobilizacije.
6. Nastanek strank, kar naj bi bil posledica liberalistične izrojenosti družbe.
7. Parlamentarizem kot liberalističen, racionalističen, mehanicističen itd. instrument, ki naj bi bil orodje posameznih družbenih interesnih skupin, politična konkurenca pa naj bi vodila v razkroj in popolno anarhijo, saj naj bi bila (že demo-

<sup>1</sup> Pesmico navajam (tudi) zaradi vrstnega reda "zarotnikov".

kracija) kot taka posledica "odpada od vere" in francoske revolucije.

8. Nastanek tiska in javnega mnenja, ki je v službi zastopanja, propagiranja in obrambe že omenjenih "kvarnih" procesov.

9. Brezbožni šolski sistem, ki da "odtjuje otroka Cerkvi, družini in nramnosti" itd. (Pelikan, 1997, 100).

Našel sem nekaj pomembnejših "modernizmov", seveda pa sodijo k takšnim "novostim" vsi družbeni trendi in pojavi, ki kakorkoli (dejansko ali domnevno) ogrožajo interese političnega katolicizma. Sem spadajo že omenjeno "žensko vprašanje", "izrojena umetnost", kinematografi, šport, vse do literarnih zvrsti, prehrane, različnih vrst plesov, itd.

Na vsa ta vprašanja se je politični katolicizem odzval z ideološkim in političnim programom, ki naj bi oživil "*staro družbeno harmonijo*".

V tem kontekstu so za obstoj in operacionalizacijo ideologije političnega katolicizma v Srednji Evropi ključnega pomena prav Židje, masoni in podobne združbe, ki naj bi bile zakrivile tak razvoj.

Antisemitizem je znotraj ideologije političnega katolicizma v Evropi pomemben element pri ustvarjanju tistega ozračja, ki je nazadnje omogočalo tudi končno rešitev židovskega vprašanja, saj je znano, da pozneje nacionalsocialisti na ideološki izvor antisemitizma niso bili posebno pozorni, če je le rabil za ustvarjanju psihoze, ki je bila v prid nacistični politiki, pa tudi meje med posameznimi antisemitizmi so dostikrat zelo vprašljive (Wodak, 1990, 2).

Simptomatično je, da nemški škofje niso objavili nobenega izrecnega javnega protesta v zvezi z Židi, napadali pa so nacistično vlado zaradi njene evtanazijske politike, ki je jemala življenja nedolžnim katoličanom (Lill, 1986, 255; Pleterski, 1993, 50). Politični katolicizem v Sloveniji pri tem (ustvarjanju psihoze za "Endlösung" v Evropi) ni bil nikakršna izjema. Ob tem velja tudi poudariti, da so v prvem obdobju formiranja ideologije političnega katolicizma in njegove politične organizacije v vsej Habsburški monarhiji Židje eden ključnih konstitutivnih elementov politične mobilizacije (enako velja npr. tudi za Stoeckerjevo antisemitsko stranko v Nemčiji). To velja v Sloveniji (v tem času) tudi za Antona Mahniča in enako za Janeza Evangelista Kreka. Tovrstna ideološka operacionalizacija antisemitizma pa se nadaljuje tudi še v času med obema vojnama.

Antisemitizem je v času oblikovanja političnega katolicizma bolj agresiven, tj. Žid je tisti, ki mu pravzaprav gre vodilna vloga v "*liberalno-kapitalistični zaroti*". V tridesetih letih je antisemitizem kot antikapitalizem/antiliberalizem že veliko bolj metaforičen, saj je za razvoj liberalizma in kapitalizma kriv "*židovski duh*", Žid "zarotnik" pa se (mišljen dobesedno, "fizično") (pre)seli v vrste komunistov. V spopadu (in akomodaciji) s "sedanjostjo" je zanimivo, koliko prostora zavzemajo "zarotniki" vseh vrst v tekstih ideologov političnega katolicizma (tudi) na Slovenskem. So pravzaprav element, ki na svojevrsten način omogoča političnemu katolicizmu dis-

kurz z realnim življenjem. Če npr. stanovski družbeni model (v tridesetih letih) v posameznih evropskih državah (še) "ne deluje", so za to krive prav take zarotniške združbe. Če pa so z njimi (kolikor naj bi to bilo sploh mogoče – npr. kakor v Avstriji, Španiji itd. tudi fizično)<sup>2</sup> opravili, uvedbo "nove ureditve" onemogoča npr. "duh liberalizma", ki da ga "ljudstvo vsrka že z materinim mlekom", in bo za delovanje take "nove ureditve" potrebno še veliko časa, da se odstranijo kvarni vplivi liberalističnega razkroja v preteklosti. Krog imunizacijske strategije ideologije je tako sklenjen.

Podobna ideološka strategija je bila pozneje skupna tudi vsem real-socialističnim režimom, kjer so vlogo zločincev-zarotnikov prevzemali t. i. "malomeščanski elementi", "tuji agentje" in "buržoazna mentaliteta družbe", ki naj bi onemogočala graditev socializma.

### Sklep

Sodobno iskanje teroristov kar povprek in vsepovsod ali označevanje vsakega, še tako legitimnega upora zatiranega naroda ali družbene skupine za terorizem ima še danes pogosto ideološko identično funkcionalno strukturo, kot jo je imel v ideologijah pred sto in več leti.

In da isti strategiji tudi v t. i. demokratičnih družbah nismo pobegnili, nam sporoča npr. sodobna prodaja problema, rešitve in še denarja za operacijo v današnji potrošniški družbi: ustvari se fiktivna potreba oziroma problem (npr. "*prah in pršice, ki smo jih šele sedaj odkrili*"), na trgu se ponudi produkt, ki za ta problem edini lahko pomeni dokončno rešitev (tj. "*vodni sesalec, brez katerega je zaradi novega spoznanja dostojno življenje nenadoma postalo nemogoče*"), in nazadnje še kredit za nakup sesalca ("*kredit, ki ga lahko začnete odplačevati šele z naslednjim letom...*").

In ker je poznavanje ideologij nekoliko napredovalo, nas nazadnje prepričajo tudi o tem, da živimo v času konca ideologij...

In če stopimo še nekaj stoletij v preteklost, ugotovimo, da današnji t. i. konec ideologij ne pomeni nič drugega kot to, kar je pomenila že npr. v 11. stoletju relacija ordo-natura v nepremakljivem in večnem trikotniku tedanjega konca ideologij: oratores – bellatores – laboratores (Duby, 1985). Spremeniti ni moč ničesar, vse je urejeno že z rojstvom.

Pa k sreči tudi tistikrat ni bilo tako.

2 Prim. mnenje Ivana Ahčina o situaciji v Avstriji po krvavem obračunu diktatorskega režima s socialdemokrati (Ahčin, 1934/35, 308).

FROM THE IMAGINARY VICTIMLESS CRIME TO THE REAL CRIME  
AGAINST A CONCRETE VICTIM – THE ROLE OF "CRIMINALS"  
IN THE IDEOLOGY OF POLITICAL CATHOLICISM IN SLOVENIA

*Egon PELIKAN*

University of Primorska, Science and Research Centre of Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijeva 1  
e-mail: egon.pelikan@zrs-kp.si

**SUMMARY**

*The paper examines the phenomenon of "permanent criminalness" within a certain social group, as presented and, as a rule, included in the immunogenetic strategies of the 19<sup>th</sup> and 20<sup>th</sup> century authoritarian and major totalitarian European ideologies.*

*The point in "victimless crime and crimeless crime" was a double ideological mirror game, where the so-called social phenomenon (crime against society) could delineate an unavoidable social process (e.g. modernisation). As it could not be "rationally covered" by the ideological structure of the authoritarian conservative ideology, it presented it as a deviation. But hence it would ensue that in spite of the fact that it itself held the major role (which was supposed to belong only to it) in the society it could not cope with the (new) situation, the ideology proclaimed it – apart from being a social phenomenon that was totally legitimate and the matter of development, social transformation, changed social relations or, for example, of technical progress etc. – a "crime", which as a novelty decomposes and gradually destroys "the good old social harmony". The victim was supposed to be the entire society or particularly those "most honest" social classes that also most often "accidentally" represented the electoral basis of political movements.*

*Thus we have in power the political elite, which through the aid of producing "a crime" and then, of course, "a criminal" (this must be later on, at the next level, identified, found, exposed, thwarted, etc.) maintains the ideological construct, i.e. "crimeless and victimless crime" for the operationalisation of ideology that enabled it the leading social role.*

*The author attempts to present this ideological strategy on anti-Semitism of the political Catholicism's ideology in Slovenia, which was at the end of the 19<sup>th</sup> century and in the early 20<sup>th</sup> century faced with modernisation and contemporary social challenges. In the modernisation of Slovene society and in the modernisation trends invading Slovenia from Europe, the conservative ideology saw a crime against the "simple, honest, rural Slovene population", committed by the criminals who now have to be found and exposed. The paper thus carries the title "Crimeless and victimless crime", which shows how the unavoidable modernisation of Slovene society process, carried out on the pattern of Europe, was presented as a "crime against it",*

*while the "criminals" were supposed to be no other than the "Jews" who, however, did not live in Slovenia at that time at all.*

*The modern search for terrorists, carried out randomly and all over the place, and depiction of every even most legitimate rebellion of the suppressed nation or social group as terrorism still has ideologically identical structure as in the ideologies practised a century or more ago.*

*Key words: political Catholicism, anti-Semitism, crime, victim, society, modernisation*

#### LITERATURA

- Ahčin, I. (1934/35):** Avstrijske korporacije. Čas, Katoliška znanstvena revija. Ljubljana.
- Duby, G. (1985):** Trije redi ali imaginarij fevdalizma. Studia Humanitatis. Ljubljana. Založba ŠKUC in Filozofska fakulteta.
- Lill, R. (1986):** Katholische Kirche und Nationalsozialismus. V: Machtverfall und Machtergreifung, Bayerische Landeszentrale für politische Bildungsarbeit. München.
- Pelikan, E. (1997):** Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem. Maribor, Založba Obzorja.
- Pleterski, J. (1993):** Senca Ajdovskega gradca. Ljubljana, samozaložba.
- Pulzer, G. J. P. (1966):** Die Entstehung des politischen Antisemitismus in Deutschland und Österreich 1867 bis 1914. Gütersloch, Sigbert Mohn Verlag.
- Wodak, R. (1990):** Wir sind alle unschuldige Täter. Frankfurt, Suhrkamp.

